

17. Ἐὰν ναυαγήσῃ καράβη διότι δὲν ἔχη κυβερνήτην, ὁ ναύκληρος ἐγκαλεῖται καὶ ἀποδίδει καὶ τὰ ναῦλα ὅπου ἐπῆρε προτῆτερα ὥς ὅτι δὲν τὰ ἀπέσωσε τὰ πράγματα.
18. Ἐὰν οὐδὲν δύναται ὁ ναύκληρος νὰ σέβῃ εἰς τὸν λιμένα μὲ τὸ καράβη του καὶ εὐγάλη φορτία καὶ θέσῃ εἰς τὸ καράβη σου καὶ ναυαγήσῃ τὸ καράβη σου, ἐγκαλοῦσι τὸν πρῶτον ναύκληρον ἐὰν παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν ἔθηκε τὰ φορτία εἰς ἄλλο καράβη ἢ παρὰ καιρὸν ἢ εἰς ἄτυχον καράβη· εἰ δὲ ραθυμίαν τινὰ δὲν ἔδειξεν ἀλλὰ πᾶσαν σπουδὴν καλήν, δὲν τὸν ἐγκαλοῦσι.

II (Στοιχεῖο M, κεφ. Δ', 6)*

Περὶ ναυτικῶν.

1. Ἐὰν ὁ ναύκληρος δὲν δύναται νὰ σέβῃ εἰς τὸν λιμένα ἀπὸ κακὸν καιρὸν, ἢ ὅτι τὸ καράβη δὲν βολῇ νὰ σέβῃ εἰς τὸν λιμένα, εὐγάλη ἀπὸ τὸ καράβη του φορτία καὶ βάλῃ εἰς τὸ ἐδικόν σου καράβη, ἂν πιγῇ τὸ καράβη σου μὲ τῶν φόρτων, δὲν ἐγκαλοῦσιν ἐσένα ἀμὴ ἐκεῖνον τὸν πρῶτον ναύκληρον ὅπου εὐγαλε τὸ φορτίον ἀπὸ τὸ καράβη του καὶ ἔβαλε τὰ εἰς τὸ ἐδικόν σου· ἂν εἶναι ὅτι παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν τοῦ φορτίου, μετήγαγε τὰ φορτία εἰς τὸ καράβη, εἰ δὲ μετὰ γνώμην αὐτῶν, τίποτες δὲν πλατύνει ὁμοίως καὶ τὰ εὐγαλεν εἰς ἀναπητίδιον καιρὸν ἢ εἰς ἐπητήδιον καράβη πλατύνει τα.
2. Ἐὰν (ναυ)αγήσῃ τὸ καράβη διότι δὲν ἔχει κυβερνήτην νὰ κρατῇ τὸ τυμόνη, ὁ ναύκληρος καὶ οἱ ὑπηρέται ἐνέχονται.
3. Τὸ καράβη ὅταν ναυαγήσῃ, ὁ ναύκληρος δίδει τὰ ναῦλα ὅπου ἐπῆρεν πρωτῆτερα.
4. Ναύκληρος λέγεται ὁ καραβοκύριος.

17 ἐδ. 1. — Ἀρμ. II, IA, 20 // 17 ἐδ. 2. — Ἀρμ. II, IA, 21.

18. — Ἀρμ. II, IA', 22.

17. 1 Ἐὰν ναυαγήσῃ : Ἐναυάγησεν : B. // 2 δὲν τά : παραλ. B//

17. 1 ναυαγιάσῃ. A//

18. 1 Ἐὰν δὲν δύναται : A//

4 : ἢ παρὰ καιρὸν...καράβη : παραλ. A//

* Δίνω τὴν παραλλαγή τοῦ χχ. B. Στὰ χφφ. τῆς B.τ.Α. ποὺ ἐρεύνησα, δὲν συνάντησα τοῦτες τίς διατάξεις.

1. Ἀρμ. III, H', 17α

2. Ἀρμ. III, H', 17β

3. Ἀρμ. III, H', 17c

Ἡ ἀπλή ἀνάγνωση τῶν παραπάνω διατάξεων δὲν μᾶς ἀφήνει καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι προέρχονται κατευθεῖαν ἀπὸ τὴν Ἑξαβίβλο τοῦ Ἀρμενόπουλου.

Εἰδικώτερα, μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε:

α) Οἱ διατάξεις ὑπ' ἀρ. 2 - 18 ἔχουν τὴν ἴδια ἀκολουθία ἄρθρων καὶ τὸ ἴδιο περιεχόμενο μὲ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ ΙΑ'. τίτλου τοῦ ΙΙ. βιβλίου τῆς Ἑξαβίβλου.

β) Ἡ διάταξη ὑπ' ἀρ. 1, νομίζω πὼς δὲν προέρχεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὴν Ἑξαβίβλο, ἀν καὶ εἶναι ἀντίστοιχη σὲ περιεχόμενο μὲ τὶς ὑπ' ἀριθ. 11, 16 καὶ 17²⁴ τοῦ ΙΑ. τίτλου τοῦ ΙΙ βιβλίου αὐτῆς (τῆς Ἑξαβίβλου). Καὶ ἡ σύνταξη καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν νοημάτων τῆς διατάξεως ὑπ' ἀριθ. 1 δείχνει πὼς ὁ συντάκτης τῆς εἶχε ὑπόψη τοῦ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τῇ «Μικρᾷ Σύνοψιν»²⁵ (στοιχεῖο Ν, ξβ). Γιὰ ἀπόδειξη δίνω εὐθὺς ἀμέσως τὴν παραβολὴ τῶν δυὸ κειμένων.

Παράφραση Κ. Κρ.

Περὶ τῶν ἐν ναυαγίῳ ριπτομένων

Ὅταν πλὴν καράβη φορτομένον εἰς
τὴν θάλασσαν
καὶ γένηται ταραχὴ μεγάλη,
καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς καράβης
καὶ οἱ ἄνθρωποι
εὐγάλουσι καὶ ρίξουσιν φορτία εἰς τὴν
θάλασσαν

ὅλοι ὅσοι ἔχουσι τὰ φορτία τοὺς εἰς τὸ
καράβι
δίδωσιν τὸν λογαριασμὸν τοὺς, εἴ τι
τοὺς ὑπάγοι τὸν ἄνθρωπον, ὅπου ἔρι-
ξαν τὰ φορτία τοὺς εἰς τὴν θάλασσαν·
καὶ ζημιώνονται ἐπίσης πάντες κατὰ
τὸν ποσὸν τῆς πραγματείας των.

Μικρὴ Σύνοψη Ν, ξβ'.

Ἰστέον δὲ ὅτι συνεισφορὰ ἐν τῷ πλοίῳ
οὕτω γίνεται.

ἔπειτα γὰρ ἦσαν ἄνθρωποι πολλοὶ οἱ-
κεῖνα ἐργάζοντες πράγματα·

ἐπὶ τῇ καράβῳ·

ἐκινδύνευσεν ἡ ναὺς·

ἀπώλοντο ἃ ἐρρίφθησαν τινὰ ἀπὸ τῶν
ἐν τῇ νηὶ πραγμάτων, τινὰ διεσώθησαν.
μετὰ ταῦτα διορίζεται ὁ νόμος, ἵνα
τὰ σωθέντα πράγματα
πάντες οἱ ὄντες ἐν τῇ νηὶ

κατὰ ἀναλογίαν ὧν εἶχον διαμερί-
σονται

καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον συνεισφο-
ρὰ

24. Οἱ τρεῖς αὐτὲς διατάξεις τῆς Ἑξαβίβλου δὲν ἔχουν τὶς ἀντίστοιχες τοὺς παραφράσεις, στὴν ἀναλογουσα θέσῃ καὶ σειρά, οὔτε στὸν Κ. Κρ. οὔτε στὴ Β.Τ.Α. Δηλαδή, φαίνεται καθαρὰ πὼς ὁ Κ. Κρ. ἐπραξε ἔτσι, ἐπειδὴ εἶχε προτάξει τὴν ἀντίστοιχη σὲ περιεχόμενο διάταξή του.

25. Ι. καὶ ΙΙ. Ζέπου, Jus Graecoromanum, τ. VI (σ. 321 - 545) «Νόμιμον κατὰ Στοι-
χεῖον» ἢ «Μικρὰ Σύνοψις».

Καὶ ὅσα ἐρρίψασιν εἰς τὴν θάλασσαν,
κατὰ πῶς ἡγοράσθησαν τιμοῦνται·
ὅσα δὲ ἀπέμειναν εἰς τὸ καράβη
κατὰ πῶς μέλλει νὰ πωληθοῦσι τιμοῦν-
ται.

τὰ μὲν ἀπολεσθέντα πράγματα
τιμῶνται πρὸς ὃ ἡγοράσθησαν,
τὰ δὲ σωθέντα
πρὸς ὃ δύνανται δοθῆναι.

Ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῶν δύο διατάξεων βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Κ. Κρ. ἦ εἶχε ἄμεση βοηθητικὴ πηγή (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βασικὴ του πηγῇ, δηλ. τὴν Ἑξάβιβλο) καὶ τὴ Μικρὴ Σύνοψη²⁶, ἢ πιθανώτερα, παράφρασε κάποιον σχόλιον (ποῦ εἶχε προέλευσὴ του τὴ Μικρὴ Σύνοψη) ποῦ βρισκόταν στὸ χφ. τῆς Ἑξάβιβλου ἀπ' ὅπου ἔκανε τὴν ἐπιλογὴ του.

γ) Ὁ Κ. Κρ. σὲ τρεῖς περιπτώσεις πρωτοτυπεῖ προσθέτοντας κάτι περισσό-
τερο ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη διάταξη τῆς Ἑξάβιβλου.

αα). Στὴ διάταξη ὑπ' ἀριθ. 4, στίχοι 6 - 7²⁷ «καὶ ναύτης μὲν λέγεται . . . τοῦ
καραβίου».

ββ) Στὴ διάταξη ὑπ' ἀρ. II, 4 «ναυκλῆρος λέγεται ὁ карабоκύριος», καὶ

γγ) Στὴ διάταξη ὑπ' ἀριθ. 13, στίχοι 4 - 5: «Ὁ δὲ νόμος λέγει ὑπέρπυρα καὶ

μὴ φλωρία».

Βέβαια καὶ οἱ τρεῖς περιπτώσεις ἔχουν τὴν ἑννοια ἐπεξηγήσεων. Παρ' ὅλα αὐτὰ
μᾶς δίνουν τὶς ἐξῆς πληροφορίες:

1) Ὁ Κ. Κρ. ἔχει ὑπόψη του κατὰ κύριον λόγο πλοῖο μὲ κουπιὰ, ἀφοῦ ναύτη
ἐννοεῖ τὸν κωπηλάτη.

2) Μὲ τὸν ὅρισμό «ναυκλῆρος=ὁ δεσπότης τοῦ караβίου, ἢ ὁ карабоκύριος»
δίνει στενώτερη τὴν ἑννοια τοῦ ναυκλήρου, ἀποκλείοντας τὸν ἐκμεταλλεῦμένο ξένο
πλοῖο—τὸν ἐφοπλιστὴ κατὰ τὴ σημερινὴ ὁρολογία, ἑννοια ἐπίσης γνωστὴ καὶ στὰ
Βασιλικά²⁸ (Βασ. 53, 1, 2). Πιθανόν, λοιπόν, στὴν ἐποχὴ του νὰ εἶχε ἐκλείψει ὁ θε-
σμός τοῦ ἐκμεταλλεῦμένου ξένο πλοῖο, δηλαδὴ τῆς ἐφοπλιστικῆς ἐπιχείρησης.

Εἶναι γεγονὸς πὼς τὰ λίγα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα ποῦ εἶναι γνωστὰ δὲ μᾶς
δίνουν ἐπαρκεῖς ἐνδείξεις γιὰ μιὰ κάποια ἐφαρμογὴ στὴν τουρκοκρατία ἀπὸ τοὺς

26. Θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πιὸ ἐνδελεχὴς ἔρευνα τοῦ Κ. Κρ. γιὰ ν' ἀποκλεισθῇ ἢ ὄχι ἡ ὑπόθεση
ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ παραπάνω στοιχεῖο, πὼς ἡ Μικρὴ Σύνοψη ἀπετέλεσε κι αὐτὴ ἄμεση πηγή του.

27. Εἶναι πιθανόν καὶ αὐτὴ ἡ διάταξη νὰ προέρχεται ἀπὸ σχόλιον.

28. I. καὶ II. Ζέπου, «ΒΑΣΙΛΙΚΑ» (κατὰ τὴν ἔκδοση G. E. Heimbach καὶ τὸ συμπλή-
ρωμά της. . .). Ἀθῆναι 1912, τ. 1 - 6· καὶ H. J. Scheltema—N. Van der Wal, *Basilicorum libri*
LX, Groningen—S'—Gravenhage, 1955—(ἡ ἔκδοση δὲν ἔχει ὀλοκληρωθῇ ἀκόμη)· καὶ στίς δύο
ἐκδόσεις βλ. βιβλίον 53.

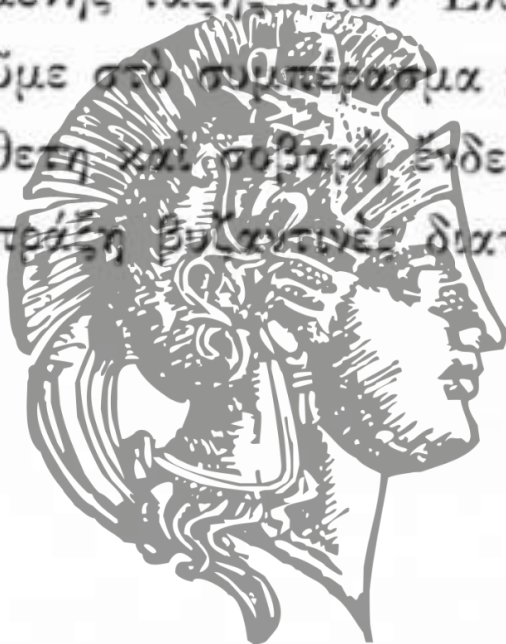
Ἕλληνες ναυτιλλομένους τοῦ ναυτικοῦ δικαίου τῆς Βενετίας, ἢ ἄλλων Ἱταλικῶν πόλεων, ἢ καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ δικαίου ποὺ βρίσκεται στὰ «Βασιλικά» π.χ. ἢ στὸ «Νόμο Ροδίων Ναυτικό»²⁹. Οὔτε ἀκόμα ἔχουν βρεθῇ ἐνδείξεις πὼς ἐφαρμόζονταν στὴ ναυτιλιακὴ πρακτικὴ οἱ σχετικὲς διατάξεις τῆς Ἐξαβίβλου.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ τεράστια ἐξάπλωση ποὺ εἶχε ἡ Ἐξαβίβλος τοῦ Ἀρμενόπουλου καὶ ἡ ὑπαρξὴ σὲ ἀρκετὰ μεταβυζαντινὰ χφφ. τοῦ Νόμου Ροδίων Ναυτικοῦ³⁰ δίνουν, τοῦλάχιστον, τὴν ἐνδειξὴ πὼς διατάξεις βυζαντινοῦ ναυτικοῦ δικαίου ἦταν, ἢ ἦταν δυνατό νὰ εἶναι, εὐρύτατα γνωστές.

Τέλος, εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι μὲ ἰδιαίτερη ἐμμονὴ παρεμβάλλονται διατάξεις ναυτικοῦ δικαίου καὶ στὴν παράφραση τοῦ Κ. Κρ. καὶ στὴ Β. τ. Α. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ «παρένθεση» τῶν διατάξεων ναυτικοῦ δικαίου σὲ ἐρανιστικὲς συλλογὲς ποὺ εἶχαν εὐρύτατη διάδοση στὸν ἐλληνικὸ χῶρο πρέπει, νομίζω, σοβαρὰ νὰ μᾶς προβληματίσει. Γιατὶ ἡ «παρένθεση» αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ εἶναι τυχαία, ἀλλὰ θὰ ἐξυπηρετοῦσε ἀναντίρρητα τὶς ἀνάγκες μιᾶς ὁρισμένης τάξης—τῶν Ἑλλήνων ναυτιλλομένων.

Ἔτσι, λογικὰ πρέπει νὰ ἀχθοῦμε στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ «παρένθεση» αὐτῶν τῶν διατάξεων ἀποτελεῖ μιὰ πρόσθετη καὶ σοβαρὴ ἐνδειξὴ γιὰ τὸ ὅτι στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἴσχυσαν στὴν πράξιν βυζαντινὲς διατάξεις ναυτικοῦ δικαίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

29. W. Ashburner, Νόμος Ροδίων Ναυτικός—The Rhodian Sea - Law, Oxford 1909· καὶ I. καὶ Π. Ζέπου, J. GR. τ. III, σ. 93 - 103 (Νόμος Ροδίων Ναυτικός), Ἀθῆναι 1931.

30. Ὁ Νόμος Ροδίων Ναυτικός στὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ μεταβυζαντινὰ χφφ. (ποὺ βρίσκονται στὴν Ἑλλάδα), ἔχει μιὰ συγκεκριμένη μορφή, ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ διακρίνουμε μιὰ ξεχωριστὴ οἰκογένεια χφφ. ποὺ τὸν περιέχουν, τὴν τελευταία στὴ χειρόγραφη παράδοσή του. Βλ. Γ. Ε. Ροδόλη, Διατάξεις ναυτικοῦ δικαίου σὲ μεταβυζαντινοὺς χφ. κώδικες τῆς Λακωνίας. (Ἀνακοίνωση στὸ Α'. Συνέδριον Λακωνικῶν Σπουδῶν, Ὀκτώβριος 1977,—ὑπὸ ἐκτύπωσιν).—

